
Η ΟΔΔΑ και η σημασία της

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΗ ΟΜΙΛΙΑ

της Αλίκης Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου

Η σημερινή μας εκδήλωση είναι αφιερωμένη στα 50 χρόνια της Οικουμενικής Διακήρυξης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΟΔΔΑ) και σε μερικά φαινόμενα προσβολής βασικών δικαιωμάτων της γυναίκας. Βέβαια, είναι πολλά τα φαινόμενα που είναι σε σύγκρουση με την ΟΔΔΑ, αλλά επιλέξαμε κάποια, στα οποία θα σταθούμε περισσότερο στη συνέχεια.

Η επιλογή μας έγινε όχι μόνο γιατί τα θεωρήσαμε σημαντικότερα, αλλά και διότι θα σας παρουσιάσουμε στοιχεία νέας έρευνας πάνω στα θέματα αυτά, την οποία εθελοντικά πραγματοποιήσαν εκατό φοιτητές του Καθηγητή κυρίου Αντ. Μαγγανά, του Παντείου Πανεπιστημίου, που προσφέρθηκαν για το σκοπό αυτό. Οι φοιτητές αυτοί, υπό τον συντονισμό της κυρίας Στ. Παπαμιχαήλ, κοινωνιολόγου, μέτρησαν με μεγάλη προσοχή και με διασταυρούμενες πληροφορίες (δηλαδή περισσότερες από μία ομάδες παρακολούθησαν χωριστά το ίδιο κανάλι) τί εμφανίζουν οι τηλεοράσεις για τη βία κατά των γυναικών, στην οποία και θα αναφερθούμε ειδικότερα.

Χρήσιμο είναι ωστόσο να αρχίσουμε με μερικά λόγια για την ΟΔΔΑ.

Κατά τη γνώμη μου, η Διακήρυξη αυτή είναι το σημαντικότερο έγγραφο του αιώνα που τελειώνει. Άλλαξε τη γενική τοποθέτηση της ανθρωπότητας απέναντι στον άνθρωπο. Θα μπορούσε κάποιος να ρωτήσει: δεν υπήρξαν προηγούμενες διακηρύξεις δικαιωμάτων του ανθρώπου; Βεβαίως υπήρξαν. Όμως αυτή η Διακήρυξη του 1948 έχει ασυγκρίτως μεγαλύτερη σημασία. Κι αυτό γιατί για πρώτη φορά στην ιστορία της ανθρωπότητας όλοι οι λαοί του κόσμου δηλώνουν όχι μόνο ότι αποδέχονται τις βασικές αρχές της Διακήρυξης αυτής, που στηρίζεται κυρίως στην ανθρώπινη αξία και στο σεβασμό της, χωρίς καμμία διάκριση, αλλά διότι θέτει την αρχή ότι όλες οι χώρες του κόσμου είναι υπεύθυνες για το τί συμβαίνει σε κάθε χώρα σε σχέση με τα δικαιώματα του ανθρώπου.

Ως την εποχή εκείνη εθεωρείτο ότι είναι υπόθεση της κάθε χώρας η προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου επάνω στο έδαφός της, και ιδίως των πολιτών της. Με την Οικουμενική Διακήρυξη όλη η ανθρωπότητα διακήρυξε ότι το τί γίνεται για τα ανθρώπινα δικαιώματα στον κόσμο είναι υπόθεση όλων μας, και η προστασία τους καθήκον όλων μας. Επί πλέον, η Οικουμενική Διακήρυξη για πρώτη φορά προστατεύει ρητά όλους ανεξαιρέτως τους ανθρώπους, χωρίς διάκριση.

Θα μου πείτε, και τί έκανε η Γαλλική Διακήρυξη; Παρά την ευρεία διατύπωσή της, η Γαλλική Διακήρυξη όχι μόνο προστάτευε μόνο τους Γάλλους, αλλά δεν προστάτευε εξ ίσου όλους τους Γάλλους. Καθιέρωνε διακρίσεις, π.χ. στα πολιτικά δικαιώματα. Δικαίωμα να ψηφίζουν ρητά στερούνταν οι υπηρέτες και ρητά δεν είχαν οι

άνθρωποι που δεν είχαν καθόλου περιουσία. Και το δικαίωμα να εκλέγονται το είχαν μόνο όσοι είχαν κάποια αρκετά σημαντική περιουσία. Όσον αφορά τις γυναίκες, δεν έκανε καμμία διάκριση ρητή, δεν αναφερόταν καθόλου στη Γαλλική Διακήρυξη κάτι διαφορετικό για τις γυναίκες. Όμως θεωρήθηκε αυτονόητο από όλες τις γαλλικές αρχές, επί δύο αιώνες σχεδόν, ότι οι γυναίκες φυσικά αποκλείονταν από τα πολιτικά δικαιώματα. Και επειδή όπου αποκλείονται από τα πολιτικά δικαιώματα ακολουθούν και πολλές άλλες διακρίσεις, εύλογο ήταν οι γυναίκες να μην έχουν ούτε τα ίδια κληρονομικά δικαιώματα, ούτε γενικά τα ίδια δικαιώματα με τους άντρες μέσα στην οικογένεια. Οι γυναίκες, δηλαδή, παρ' όλο που είχαν πρωτοστατήσει στη Γαλλική Επανάσταση, είχαν μεταχείριση, στη συνέχεια, δεύτερης κατηγορίας ανθρώπων.

Η ΟΔΔΑ απέκλεισε ρητά κάθε διάκριση. Αναφέρει διάφορες διακρίσεις, και μάλιστα ενδεικτικά. Δεν είναι αποκλειστική η απαρίθμηση των διακρίσεων τις οποίες αποκλείει. Μεταξύ των αποκλεισμένων διακρίσεων μάλιστα αναφέρεται ρητά και η διάκριση λόγω φύλου.

Εκτός αυτού, η Οικουμενική Παγκόσμια Διακήρυξη περιέχει για πρώτη φορά διατάξεις σημαντικές για τα **κοινωνικά δικαιώματα**. Δηλαδή στα δικαιώματα του ανθρώπου, πλην των ελευθεριών, προσθέτει δικαιώματα κοινωνικά, τα οποία προστατεύουν κυρίως τους ανθρώπους των κατηγοριών εκείνων που μειονεκτούν κοινωνικοοικονομικά μέσα στην κοινωνία. Έτσι, με τα άρθρα 22 έως 26, η ΟΔΔΑ προστατεύει το δικαίωμα στην εργασία, το δικαίωμα σε κοινωνική περίθαλψη, το δικαίωμα στην παιδεία, το δικαίωμα ενός πολιτισμένου επιπέδου ζωής, το δικαίωμα στη συμμετοχή στα πολιτιστικά θέματα (αυτό είναι το άρθρο 27, το οποίο και αυτό το βάζω μαζί με τα άλλα τα κοινωνικά). Με άλλα λόγια, τα δικαιώματα του ανθρώπου απέκτησαν μία νέα κοινωνική διάσταση. Τί σημαίνει αυτό; Σημαίνει ότι άνοιξε την πόρτα σε ουσιαστικότερη ισότητα. Διότι στην πράξη αποδείχτηκε ότι ισότητα ενώπιον του νόμου δεν σημαίνει και ουσιαστική ισότητα για τις αδύνατες κοινωνικοοικονομικά τάξεις. Η τυπική ισότητα μάλλον αποτελεί μέσο διατήρησης των προνομίων των άλλων κατηγοριών και της μειονεκτικής θέσης των περιθωριοποιημένων κοινωνικών ομάδων, τάξεων, κατηγοριών κ.λπ.

Θα μπορούσα να σας πω και πολλά άλλα εν σχέσει με την Οικουμενική Διακήρυξη. Όμως αυτό που πρέπει ακόμη να αναφέρω είναι ότι αυτή απέδειξε ότι εγκλείει μια αξιοθαύμαστη δυναμική. Δεν είναι μόνο τα 30 άρθρα που περιέχει. Είναι το πώς το καθένα απ' αυτά τα άρθρα, έτσι σοφά που ήταν διατυπωμένο, άνοιξε την πόρτα για περαιτέρω προστασία, και μάλιστα ουσιαστικότερη προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου με **συμβάσεις και ειδικά κείμενα** για κάθε είδους σοβαρή παραβίαση δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Από αυτά τα 30 άρθρα της Οικουμενικής Διακήρυξης

έχουν ως σήμερα πηγάσει περισσότερες από 80 διεθνείς συμβάσεις και διακηρύξεις για τα δικαιώματα του ανθρώπου, εκ των οποίων οι δύο είναι γενικής φύσης. Είναι το Σύμφωνο για τα Πολιτικά και Ατομικά Δικαιώματα το ένα, το Σύμφωνο για τα Κοινωνικά, Οικονομικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα το άλλο. Οι άλλες είναι ειδικές συμβάσεις. Είναι π.χ. η διεθνής Σύμβαση κατά του apartheid, δηλαδή της χωριστικής μεταχείρισης ομάδων ανθρώπων, κυρίως ιθαγενών κ.λπ., π.χ. των νέγρων στη Νότιο Αφρική· είναι η Διεθνής Σύμβαση κατά των φυλετικών διακρίσεων, αυτή κυρίως είναι για τις διακρίσεις κατά των Εβραίων και άλλων ομάδων, οι οποίες ως τώρα λόγω φυλής είχαν παραγκωνιστεί ή και διωχθεί· είναι η Διεθνής Σύμβαση για ίσα πολιτικά δικαιώματα και πρόσβαση σε όλα τα αξιώματα για τα δύο φύλα (αυτή η Σύμβαση του 1952 άλλαξε την τύχη των Ελληνίδων. Ως την εποχή αυτή οι Ελληνίδες δεν είχαν ίσα πολιτικά δικαιώματα και αποκλείονταν από πλείστα όσα επαγγέλματα).

Αυτή η ξεχασμένη σύμβαση ώθησε στη ριζική αλλαγή της θέσης της Ελληνίδας στην εργασία και στα πολιτικά δικαιώματα. Εμείς που ανήκουμε στην κατηγορία των γυναικών που είχαν πάρει πτυχία μέχρι το 1952 ξέρουμε τον αποκλεισμό που υφιστάμεθα με δικαιολογία τις βιολογικές και ψυχολογικές διαφορές και, συνεπώς, τη δήθεν ανικανότητα των γυναικών να ασκήσουν όλα αυτά τα επαγγέλματα. Και ξέρουμε τί οφείλουμε σε αυτή τη Διεθνή Σύμβαση, η οποία εκδόθηκε σε εφαρμογή της Οικουμενικής Διακήρυξης.

Όλες οι συμβάσεις, περισσότερες από 80, οι οποίες έχουν εκδοθεί μετά το 1948 (κατά των βασιανιστηρίων, κατά των ρατσιστικών διακρίσεων, ακόμη και η Σύμβαση για την ίση πρόσβαση στην Παιδεία της UNESCO), όλες έχουν τη ρίζα τους σε κάποιο άρθρο της ΟΔΔΑ. Δηλαδή η προσφορά της είναι αφάνταστη. Και η πιο πρόσφατη, το σημερινό «Ευαγγέλιο της ισότητας», ως το πούμε έτσι, η Διεθνής Σύμβαση για την κατάργηση των διακρίσεων λόγω φύλου (1979), και αυτή εδώ έχει τη ρίζα της. Εδώ, στις διατάξεις που απαγορεύουν τις διακρίσεις γενικά, αναφέροντας μάλιστα ρητώς τις διακρίσεις λόγω φύλου, και στη διάταξη που ορίζει ρητά ότι όλων των δικαιωμάτων που αναφέρονται σ' αυτήν τη Διακήρυξη είναι εξ ίσου φορείς άνδρες και γυναίκες.

Αυτό που είναι επίσης περίεργο και αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι ο τοκετός γι' αυτή την Οικουμενική Διακήρυξη υπήρξε δυσχερέστατος. 1500 ψηφοφορίες για να βγούν αυτά τα 30 άρθρα. 57 ήταν όλες-όλες οι χώρες του ΟΗΕ εκείνη την εποχή, και από αυτές οι 9 δεν την ψήφισαν. Καταλαβαίνετε ότι υπήρξε μια αρχή που δεν φαινόταν ευόιαση. Τώρα, με 187 χώρες που είναι στον ΟΗΕ δεν υπάρχει μία που να αμφισβητεί το κύρος αυτής της Διακήρυξης σε κανένα διεθνές forum, πράγμα που σημαίνει ότι η διατύπωσή της υπήρξε τέτοια, που να περιέχει μία δυναμική για την ανάπτυξή της και τη διάδοσή

της, που δεν μπορεί παρά να μας κάνει εξαιρετική εντύπωση. Και το ευτύχημα είναι ότι οι πρωτοστατήσαντες στην σύνταξή της, που ήταν ο Ρενέ Κασέν και η Ελεονώρα Ρούσβελτ, δεν υποχώρησαν αλλάζοντας τη διατύπωση της Διακήρυξης τότε στα βασικά της σημεία, ώστε να επιτύχουν ομοφωνία. Σήμερα, όλοι την δέχονται. Δεν την αμφισβητεί κανείς. Είναι τρομερή επιτυχία για την ανθρωπότητα.

Είπαμε ήδη ότι η ΟΔΔΑ περιέχει διατάξεις τέτοιες, που άνοιξαν για πρώτη φορά την πόρτα της εφαρμογής των δικαιωμάτων του ανθρώπου χωρίς διακρίσεις.

Θα μου πείτε, ίσως, στην πράξη πράγματι τα ΔΑ προστατεύονται για όλους χωρίς διακρίσεις; Δυστυχώς όχι, βέβαια. Προχωρούμε, όμως, προς αυτή την κατεύθυνση. Τα **κοινωνικά δικαιώματα** πάντως είναι εκείνα που, εφαρμοζόμενα μαζί, συγχρόνως και παραλλήλως με τις παραδοσιακές ελευθερίες και τα ίσα πολιτικά δικαιώματα, έδωσαν το κοινωνικό βάθος σ' αυτές τις διατάξεις. Είναι εκείνα τα οποία άρχισαν να δημιουργούν ουσιαστική ισότητα και για τις κατηγορίες εκείνες τις κοινωνικές οι οποίες τυπικά μιν είχαν ίσα δικαιώματα για την απόλαυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ουσιαστικά όμως υστερούσαν στο να τα απολαύσουν, λόγω της κοινωνικοοικονομικής τους κατάστασης. Και όχι μόνο τούτο. Στη συνέχεια, μετά και από τα κοινωνικά δικαιώματα, με βάση τις ίδιες αρχές, της ουσιαστικοποίησης των δικαιωμάτων του ανθρώπου, όλων χωρίς διάκριση, προστέθηκαν και τα **θετικά μέτρα**, δηλαδή ειδικά μέτρα, ποσοστάσεις, προτιμήσεις υπό όρους κ.λπ., διά των οποίων εξουδετερώνονται τα ειδικά εμπόδια τα οποία ισχύουν για κάθε μια μειονεκτούσα κοινωνική κατηγορία, ώστε να μπορέσει, στην πράξη και όχι στα χαρτιά, να απολαύσει τα ανθρώπινα δικαιώματα εξ ίσου με τις άλλες κατηγορίες οι οποίες δεν μειονεκτούν.

Αυτά τα καινούργια θετικά μέτρα άρχισαν πρώτα απ' όλα με την εργατική νομοθεσία, δηλαδή ειδική νομοθεσία για τους εργαζόμενους, οι οποίοι, όταν διαπραγματεύονταν ένας ένας χωριστά με το αφεντικό του, μειονεκτούσε. Το Διεθνές Γραφείο Εργασίας είναι εκείνο το οποίο ξεκίνησε την ειδική νομοθεσία, η οποία έδινε δύναμη πλέον στους εργαζόμενους να διαπραγματευθούν επί ίσοις όροις (συλλογικές συμβάσεις, δικαιώματα απεργίας, άδειες κ.λπ.). Αυτά άρχισαν από τους εργαζόμενους, αλλά προχώρησαν στους μαύρους της Αμερικής.

Θετικά μέτρα λοιπόν πρώτα για τους εργαζόμενους, δεύτερον για τους μαύρους, τρίτον για τις γυναίκες, αλλά και για κάθε μειονεκτική κοινωνικο-οικονομική κα-

τηγορία, ώστε να πραγματοποιηθούν οι αρχές της Οικουμενικής Διακήρυξης.

Η πράξη επέβαλε λοιπόν την πρόβλεψη ειδικών θετικών μέτρων, **για να μπορέσει να εφαρμοστεί και στη γυναίκα ουσιαστική και όχι τυπική, με τα λόγια, ισότητα**. Αυτά τα μέτρα (affirmative action), που άρχισαν από τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, προχώρησαν σε πολλά μέρη, κυρίως όμως αναπτύχθηκαν στις Σκανδιναβικές χώρες. Αν οι Σκανδιναβές απολαύουν όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό απ' ό,τι όλες οι άλλες γυναίκες του κόσμου, κυρίως στην άσκηση της πολιτικής εξουσίας, το οφείλουν, όπως μου είπε η ίδια η κυρία Μπρούτλαντ, στις ποσοστάσεις.

Όπως ξέρετε, προσφάτως η Ελληνική Βουλή ψήφισε την τροποποίηση του άρθρου 116, παρ. 2, του Συντάγματος, που επιτρέπει εξαιρέσεις από την ισότητα, δηλαδή την αντικατάστασή του με ένα άρθρο το οποίο θα ορίζει ότι μπορεί να εισάγονται ειδικά θετικά μέτρα, για να μπορέσει η Ελληνίδα να προχωρήσει προς ουσιαστικότερη ισότητα. Επίσης, το Συμβούλιο της Επικρατείας, πρόσφατα και αυτό, τον περασμένο Μάη, άλλαξε τη νομολογία του. Μην ακούτε τί έγραψαν οι εφημερίδες. Όλα λάθος, και χωρίς να θελήσουν ποτέ οι πλείστοι να δημοσιεύσουν την πραγματική απόφαση, όταν εξεδόθη.

Τελειώνω την εισαγωγή για την Οικουμενική Διακήρυξη, την οποία θεωρούσα αναγκαία, για να καταλάβετε γιατί αυτή είναι τόσο σημαντική και για τα γυναικεία θέματα. Με την ισότητα των φύλων συνέβη ό,τι με τα πλείστα ανθρώπινα δικαιώματα: η ΟΔΔΑ αποτελεί την πηγή και τη ρίζα της ανάπτυξης και προστασίας τους.

Από όλα λοιπόν τα θέματα τα οποία αποτελούν ακόμα σήμερα στην πράξη σημαντικές παραβιάσεις αυτών των αρχών της Οικουμενικής Διακήρυξης, θα επικεντρώσουμε σήμερα την προσοχή μας στη βία κατά των γυναικών και στη σεξουαλική εκμετάλλευσή τους. Και εν συνεχεία, θα δείτε ότι δεν είναι άσχετα τα φαινόμενα αυτά και η αύξησή τους, μάλιστα τελευταία, με τα προβλλόμενα ακόμη στερεότυπα στην κοινωνία γενικά, και ιδίως σε ορισμένα μέσα μαζικής επικοινωνίας, στερεότυπα συγκρουόμενα με την ΟΔΔΑ.

Τώρα θα παρακαλέσω την κυρία Μαριέττα Γιαννάκου-Κουτσίκου, βουλευτη – πρώην υπουργό, να λάβει το λόγο. Την ξέρετε όλοι, δεν έχω ανάγκη να σας την παρουσιάσω. Την ευχαριστώ ιδιαίτερα που μας κάνει την τιμή απόψε να είναι ομιλήτρια, όταν μάλιστα έχει φθάσει σήμερα αεροπορικώς στην Ελλάδα.